

A LEOVICS-PALOTA

A Magyar Képzőművészek Szövetsége Művészet című lapjának egyik 1964-es számát lapozva, Vámos Ferencnek egy nagyon érdekes írására bukkantam Lechner Ödönnek (1845—1914), a nagy építésznek munkáiról. Néhány szó különösen megragadta a figyelmemet: „...De Szabadkán (Subotica) is épített egy kis házat, a Leovics-házat (megvan-e még?).”

A Lenin parkban a vasútállomás előtt, annak a területnek egy részén, amelynek a nép egykor a Rogina bara nevet adta, gyönyörű paloták sorakoznak az eklektika stílusában, amelyeknek kontúrjait csaknem százéves platánok lombos ágai rejtik. De egy épület mégis kiválik a harmonikus sorból és magára vonja figyelmünket hullámzó felületeivel. Ez a Leovics-palota, amely majdnem ugyanabban az időben építettek, amikor a platánokat ültették. Ez a palota egy új, egészen más stílusban épült, abban a stílusban, amelynek több elnevezése is van, nálunk pedig szecesszió néven ismert.

A szecesszió gyökerei talán egészen az 1800-as évek kezdetéig is visszanyúlhatnak, amikor Angliában William Blake, a kiváló költő, grafikus és festő dolgozott, aki saját költeményeit eredeti módon illusztrálta; azután a preraffaeliták csoportjáig, akik, ahogyan ők állították, a középkor tiszta és erkölcsös művészetéhez tértek vissza, és William Blake szimbolikus-misztikus művészetét is becsülték. A preraffaeliták a múlt század második felében jelentek meg, teoretikusuk J. Ruskin volt, egyik legsokoldalúbb művésziük pedig William Morris építész, festő, iparművész, költő és szakíró. A szecesszió elnevezéssel (= kivonulás, t. i. az „elavult” művészetből) az 1890-es években találkoztunk először. Kiváló művészeik többek között: Charles Rennie Mackintosh, Otto Wagner, Josef Hoffmann építészek, Gustav Klimt és Egon Schiele festők, teoretikusuk pedig a sokoldalú Henry Clemens van de Velde, aki a képzőművészet majd minden ágával foglalkozott.

A szecesszió művészeinek közös célja és törekvése abban nyilvánult meg, hogy elvessék az eklektika hamis, mesterkéltszerű stílusát, hogy az építkezésnél új anyagokat használjanak fel: vasat, betont, üveget, és hogy ezeknek az anyagoknak a számára új formákat találjanak, amelyek által kifejezésre jut természetes szépségük és célszerűségük. Számunkra a legfontosabb azonban ezeknek a művészeknek az a törekvése, hogy munkájukba beültesenek valamilyen népi jelleget, ami a népművészet, a népi motívumok kutatásához, élénk etnológiai tanulmányozásokhoz és azok eredményeinek a gyakorlatban való felhasználásához vezetett. Így jött létre a magyar szecesszió is, amelynek úttörője és nagymestere Lechner Ödön.

Lechner Ödön Berlinben végezte az építészeti akadémiát az apatini születésű Gyulával (1845—1916) együtt, akivel többször együtt is dolgozott. Első munkái az akkor egyedüli hivatalosan elismert stílus, az eklektika szellemében készültek, főleg a francia reneszánsz eklektikájának jegyében. Angliai utazásai, megismerkedése az angliai építészettel, amelynek alkotásain ekkor már kifejezésre jutottak a kolóniai népművészetének motívumai, arra ösztönözték Lechnert, hogy ő is nemzeti jellegzetességű épületek tervezésével foglalkozzék. Így jött létre a magyar népművészet díszítőmotívumaival az Iparművészeti Múzeum Budapesten (1891—1896).

Azokat a levéltári adatokat figyelembe véve, amelyek szerint Leovics Simon özvegye már 1892-ben kéri az engedélyt családi ház építésére az akkori Erzsébet parkban, továbbá 1893-ban kérelmezi, hogy az épület tornyát 2,5 méter magasra emelhessék (a torony ma az épület azonosítására szolgál),

valamint maga az 1893. évszám a homlokzat címerében arról tanúskodik, hogy ennek az épületnek a tervét már 1892-ben kidolgozták, és hogy a következő évben már fel is épült. Ezeknek az adatoknak az alapján arra a következtetésre juthatunk, hogy ez a kis szabadkai palota Lechner Ödön leghamarabb elkészült műve a magyaros szecesszió stílusában. (A kecskeméti városháza, amelyet ugyancsak 1892-ben kezdett építeni ugyanebben a stílusban, 1894-ben készült el.)

Lépjünk közelebb az épülethez és próbáljunk meg megismerkedni szépségével és jelentőségével. Kövesse tekintetünk a homlokzat gyöngéden hullámzó felületeit, kússzon fel a bal oldalon az impozáns torony csúcsáig és álljon meg a lámpatartón, mely az épület csúcsát díszíti, azután térjen vissza az emeleti ablakok hajlataira és a homlokzat leveles végződéseire, amelyek a középső és a bejárati részen dominálnak, majd állapodjon meg a kapu hatalmas ívein.

Jellemző, hogy Lechner Ödön nagy jelentőséget tulajdonított az építőanyagoknak is, és azt is teljes mértékben kifejezésre juttatta. A kiváló minőségű téglá selymes felületével különleges fényt ad a homlokzatnak. Minden finomsága mellett az épület valami monumentalist is hordoz magában, ami az ablakok és az ajtó szabályosan faragott kőszegélyezése által jut kifejezésre, ami Lechner későbbi alkotásaira is jellemző.

Ezen az épületen találkozunk egy új anyaggal is, egy olyan jelentős anyaggal, amely a szecesszió stílusában különösen érvényesült, s amely a mi vidékünkön külön jelentőséghez és jellegzetességhez jutott, s ez a kerámia. Igaz, ezen az épületen csak csekély mértékben van alkalmazva, és pedig csak mint díszítő szegély a homlokzat hajlott vonalain, de már itt is sejthető jövőendő jelentősége, amely az építész számára nagy lehetőségeket nyújt elgondolásainak megvalósítására, mivel lenyűgözheti az alkotásában gyönyörködőket.

Végül is felelhetünk Vámos Ferencnek kérdésére: Igen, a Leovics-palota még áll és városunk egyik legnagyobb kincse. Több figyelmet kellene szentelnünk neki, védelmeznünk és szeretnünk kellene, úgy, mint egy kiváló építész különleges alkotását, amelyet egyike a magyar művészet első remekeinek egy olyan időszakban, amelyet Kovács Gyula így jellemez: „A nagy-művészet és a népművészet Magyarországon a századforduló színterén volt.”

KENYERES KOVÁCS Márta fordítása